

fie. Die betekenis schuilt volgens de auteur in de grote rol die Vlekke in de ontwikkeling van de studie der internationale betrekkingen heeft gespeeld. De lang gekoesterde neutraliteitspolitiek had een snelle doorbraak van deze discipline in Nederland verhinderd. Pas na de tweede wereldoorlog werd het Nederlandse Genootschap voor internationale zaken opgericht. Vlekke, die in de Verenigde Staten definitief van mediëvist tot contemporanist was geëvolueerd, werd er in 1948 secretaris-generaal van. Tot 1969 zou hij in het door het genootschap uitgegeven tijdschrift, de *Internationale Spectator*, tientallen artikelen en recensies publiceren. De formeel-juridische denkrant die de oudere beschouwingen over de internationale betrekkingen had beheerst, kreeg in deze stukken een historisch-realistische tegenhanger.

De auteur stelt met amper verholen plezier vast dat Vlekke geen theoreticus was. Toch wist die zich geboeid door het probleem van betrokkenheid en distantie in de geschiedschrijving. Blaas ontleent er de titel van zijn studie aan, precies zoals hij destijds Kernkamp in het spanningsveld tussen wetenschap en journalistiek plaatste. Voor Vlekke vertaalde dit vraagstuk zich in eerste instantie in de verhouding tussen historie en legende, getuige zijn Nijmeegse dissertatie uit 1935 over *Sint Servatius, de eerste Nederlandse bisschop in historie en legende*. Die interesse was in het interbellum niet ongewoon: Hajo Brugmans, Huizinga en Romein, maar bijvoorbeeld ook G. Kalff jr. (auteur van een in 1920 gepubliceerde studie over *De verklaring der Fransche revolutie bij haar voornaamste geschiedschrijvers*) deelden haar.

Na de tweede wereldoorlog bleef het probleem Vlekke bezighouden: ook in de internationale politiek bleken legendarische voorstellingen immers een grote rol te spelen. De historicus, zo beklemtoonde Vlekke onder meer in een in 1949 in de *Internationale Spectator* verschenen en hier herdrukt artikel, mocht dergelijke voorstellingen niet eenvoudig van de hand wijzen; zij moesten integendeel in de volle openbaarheid worden gebracht, precies omdat zij tot fatale fouten in de politieke berekeningen konden leiden. Voor Blaas was Vlekke daarom een 'bewuste anti-ideoloog' (76), die voortdurend streefde naar 'een uitgebalanceerde combinatie van engagement en afstandelijkheid' (38). Vlekke wist echter uit eigen ervaring hoe moeilijk het was dat evenwicht te bereiken. Tijdens de redactie van zijn in 1943 verschenen boek over Nederlands-Indië, *Nusantara*, had het propagandistische Nederlands Information Bureau druk op hem uitgeoefend om voor het Nederlandse beleid ongunstige zaken niet al te zeer te belichten. Vlekke was er niet in alle opzichten in geslaagd deze druk te weerstaan. Zijn na-oorlogse pleidooi geschiedenis en propaganda gescheiden te houden, hield dan ook een afrekening met het eigen verleden in. De koude oorlog verleende dat pleidooi echter een actuele betekenis. Zo bleef Vlekke met het probleem van betrokkenheid en distantie worstelen. Maar ook enkele jaren oudere historici als Geyl, Romein en Rogier ('de generatie van negentig') en de in hetzelfde jaar geboren *historien engagé* Presser deden dat, elk op hun manier.

Vlekke komt uit deze met veel sympathie geschreven studie dan ook naar voor als een marginale, maar niet unieke figuur. Zijn problemen waren ook de problemen van anderen, zij het dat zijn aandacht voor de internationale politiek de behandeling van deze problemen een eigen toon en kleur gaf. *Betrokkenheid en distantie* wijzigt het bestaande beeld van de Nederlandse geschiedschrijving dus niet, maar biedt er wel een onverwachte aanvulling op.

Jo Tollebeek

H, Beliën, G. J. van Setten, ed., *Geschiedschrijving in de twintigste eeuw. Discussie zonder eind* (Amsterdam: Agon, 1991, 444 blz., f49,50, ISBN 90 5157 103 8).

De historicus E. H. Kossmann zei een paar jaar geleden in een interview: 'Ik denk datje een wetenschappelijk genie moet omschrijven als iemand die zijn vak een ander karakter geeft. Einstein, Kant, Freud, voor zover de psychologie een wetenschap is, Calvijn, voor zover de

theologie een wetenschap is — mensen die hun wetenschap voor alle betrokkenen, ook de eerstejaarsstudent, wezenlijk hebben veranderd. De geschiedschrijving valt niet wezenlijk te veranderen, omdat het object te groot is' (*De Tijd*, 27 oktober 1989).

Wie echter de hedendaagse geschiedschrijving met die aan het einde van de negentiende eeuw vergelijkt, kan een belangrijk verschil niet ontgaan. Terwijl rond de eeuwwisseling met name in Duitsland een belangrijke methodenstrijd woedde tussen de historicistische Rankeanen en de meer positivistisch georiënteerde historici onder aanvoering van Karl Lamprecht, zijn in de hedendaagse geschiedschrijving dergelijke principiële debatten van algemene aard vrijwel verstomd. De geschiedschrijving in dit *fin-de-siècle* is bijna net zo amorf geworden als haar object: het verleden; en er wordt nog wel gedebatteerd, maar uitsluitend in kamers met gecapitonnerde wanden, tussen mensen die uitsluitend eikaars taal spreken.

Wie een beeld wil schetsen van de geschiedbeoefening anno nu, kan dus eigenlijk niet volstaan met het uitsluitend tekenen van alle kamers in Kleio's huis; op een goede plattegrond moet men ook kunnen zien hoe de afzonderlijke ruimtes zich ten opzichte van elkaar verhouden, waar de overloopjes en doorgangetjes zich bevinden. In dit boek is echter geen poging gedaan het hele gebouw te schetsen; de kamers zijn zorgvuldig opgetekend, maar het scheppen van een samenhangende constructie wordt aan de lezer zelf overgelaten. Misschien was dat ook de nadrukkelijke bedoeling van de eindredacteuren, conform het post-moderne adagium *anything goes* of een voorloper hiervan: de bekende, maar ook wat moedeloos stemmende karakteristiek van de geschiedschrijving als een 'discussie zonder eind'. En zo zou dus ook dit boek, dat Geyls kwalificatie als ondertitel draagt, gezien kunnen worden als een manier waarop een samenleving zich rekenschap probeert te geven van haar eigen cultuur.

Ondanks het ontbreken van synthetiserende in- en uitleidingen kan *Geschiedschrijving in de twintigste eeuw* goed dienst doen als syllabus en naslagwerk, waarin de grote diversiteit aan perspectieven, specialismen en methodologieën in de moderne geschiedschrijving aan de orde komt. De onderwijskundige gebruikswaarde wordt nog vergroot door leeswijzers en biogrammen van de meest vooraanstaande historici.

Het boek is gecomponeerd in drie delen: vanaf het einde van de negentiende eeuw tot aan de eerste wereldoorlog, het interbellum en tenslotte de periode na 1945. Het eerste deel wordt geheel verzorgd door Tollebeek, die het Duitse methodendebat aan het einde van de vorige eeuw behandelt, alsmede Huizinga en Burckhardt over respectievelijk middeleeuwen en renaissance. Daarmee hebben we de aandacht voor de middeleeuwen wel gehad en de oude geschiedenis komt *überhaupt* niet aan bod in het boek.

Tijdens het interbellum rukt de verwetenschappelijking van de geschiedschrijving verder op; natuurlijk in de sociaal-economische geschiedenis met de Franse Annales-school en de diepe invloed van marxisme en structuralisme. De historici Beliën en Dorsman hebben dit deel vrijwel geheel voor hun rekening genomen en zij beschrijven ook de ontwikkelingen in de Angelsaksische wereld. Opmerkelijk is de relatieve ongevoeligheid van de Duitse geschiedschrijving voor innoverende tendensen. Continuïteit slaat hier de klok, zelfs na 1933, zo kan men bij Spengler-specialist Boterman lezen.

Na de oorlog — het grootste deel van het boek is aan deze periode gewijd — waaiert de geschiedschrijving nog verder uit: luidruchtige emancipatieperspectieven—eerst marxistisch, later feministisch — opmars van de kwantificatiedrift onder invloed van de definitief doorgebroken Annales-school, vervlechting van de geschiedenis met de sociale wetenschappen zoals tot uitdrukking komend in het werk van bijvoorbeeld Barrington Moore, Skocpol, Wallerstein en Elias, de *linguistic turn* in de moderne politieke ideeëngeschiedenis à la Pocock en Skinner, de *revival* van het verhaal en de pretenties van het narrativisme; van Ranke naar *gender* en Foucault, het duizelt een mens. Men zou kunnen zeggen dat met de geschiedenis nu ook de

geschiedschrijving een avontuurlijk labyrint is geworden; en iedere tijdreiziger moet er zijn eigen weg in zoeken. Dat geldt ook voor dit boek.

H. Righart

A. Hoogvliet, *Wijken in beweging. Bevolkingsdynamiek en wooncarrières in vroeg-twintigste-eeuwse woongebieden* (Dissertatie Utrecht 1992; Utrecht: Stedelijke Netwerken, 1992, 198 blz., f25,-, ISBN 90 5405 017 9).

De stadswijken die gebouwd zijn tussen 1900 en 1940 hebben vandaag de dag een zekere reputatie als aantrekkelijk woonoord, zeker onder twintigers en dertigers. De oudere, negentiende-eeuwse wijken hebben de laatste decennia vooral bekendheid gekregen als saneringswijk in het kader van de stadsvernieuwing, vestigingsplaats van migranten en als woonoord voor weinig honkvaste kamerbewoners. De wijken die in de eerste periode na 1945 tot stand kwamen, roepen associaties op met een monotoon stratenpatroon en saaie, voor gezinnen bestempelde doorzonwoningen. De wijken uit de periode 1900-1940 komen er in de beeldvorming en woonbeleving meestal beter van af. Er worden namen mee verbonden als de architect Berlage en de Amsterdamse School. In het kader van huisvestingsbeleid en stadsvernieuwing valt er tot nu toe relatief weinig over te horen. Toch hebben stadsgeografen deze wijken al in de jaren zeventig bestempeld als 'potentieel saneringsghetto van de toekomst'. Zij gingen er van uit dat ze dezelfde 'verrottingsverschijnselen' zouden gaan doormaken als de negentiende-eeuwse wijken.

De auteur van dit proefschrift heeft getracht de problematiek van deze vroeg-twintigste-eeuwse wijken in kaart te brengen, door hun veranderende positie binnen de grootstedelijke woningmarkt te onderzoeken en de mede ten gevolge daarvan zich wijzigende functie voor verschillende typen huishoudens. Het onderzoek spitst zich toe op de periode na 1971 en op negen wijken in de steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag. De resultaten van het onderzoek zijn met name van belang voor bestuurders en beleidsmakers op het gebied van huisvesting en stadsvernieuwing. Voor de historicus is het interessant dat de auteur vanuit een dynamisch historisch perspectief inzicht probeert te krijgen in de problemen van wijken en wijkbewoners. Eén van de stellingen die Hoogvliet poneert is dat de ontwikkeling die een wijk doormaakt, in belangrijke mate wordt beïnvloed door de kenmerken die ze in de ontstaansfase meekrijgt. Kent een wijk veel dezelfde typen huizen, dan is het immers meestal zo dat in de beginfase de bevolking tamelijk homogeen van karakter is, bijvoorbeeld allemaal jonge gezinnen met opgroeiende kinderen. Zo'n wijk krijgt na verloop van tijd een heterogeen karakter doordat de kinderen wegtrekken, veel ouderen naar kleine huizen gaan en de vrijkomende huizen bewoond gaan worden door zeer uiteenlopende huishoudens. Een stadium verder kan die wijk wederom een homogeen karakter krijgen. Maar lang niet alle wijken maken dit proces op dezelfde wijze door. De selectieve migratie binnen een wijk wordt onder meer bepaald door de huishoudenscyclus, de werkcarrières van de bewoners, de kwaliteit van de woningen, de aantrekkingskracht van de wijk en dergelijke. Het is de aardigheid van dit boek dat veranderingen binnen een sociaal-geografisch systeem als een woonwijk worden verklaard met geaggregeerde gegevens op individueel niveau. Winst hiervan is in elk geval dat afgerekend wordt met de idee van een wijk of buurt als een organisme dat een aantal fasen in ontwikkeling moet doormaken. Het blijkt niet zo te zijn dat na een periode van bouwen en bloeien onvermijdelijk een tijd van verval en aftakeling komt. Deze fasentheorie legitimeert een politieke onverschilligheid jegens negatieve buurtontwikkelingen. Juist de vroeg-twintigste-eeuwse wijken laten duidelijk zien dat dit patroon niet opgaat. Veel van deze buurten hebben een vrij gunstige positie op de woningmarkt weten te behouden. Hoogvliet heeft zijn betoog onderbouwd met een keur aan gegevens over